A Teleki-Bolyai Könyvtár tudományos és tudomány-népszerűsítő tevékenysége 2012–2015 között

LÁZOK KLÁRA

„Ez vagyok én, ez a kicsi boltos ebben a gyönyörű nagy szellemi ingyen-boltban.” Az egykori Molter-írás szerint a Gulyás Károly könyvtáros önmeghatározásaként elhangzó mondat lehetne akár egy mindenkor irányadó jelmondat is, amely a Teleki Tékában folyó munkát és az itt dolgozók hozzáállását fémjelezte nemcsak a két világháború között, de a háború utáni nehéz években vagy a '89 utáni változások közepette.

Ha ezen az alaphozzáálláson belül a könyvtár 2012–2015 közötti fejlesztési stratégiáját kellene egy mondatban összefoglalni: azon igyekeztünk, hogy mind a könyvtárosi, illetve kutatói, mind a közösségi szerepvállalás szintjén fellendítsük a Teleki-Bolyai Könyvtár munkáját, összeegyeztetve a hely szellemiségét, a külföldi könyvtárakból ellesett „jó gyakorlatokat” és a közönség folyamatos változásban levő igényeit. A bemutató első része a Teleki-Bolyai Könyvtárnak az elmúlt három évben végzett kutatókönyvtári, múzeumi, illetve tudományos és tudományterjesztő tevékenységét mutatja be, a második rész a közelmúltban elindított tudomány-népszerűsítő tevékenység irányait és hatását veszi számba, azt a megújulási tendenciát, amelyet az elmúlt évtized társadalomszociológiai változásainak konjunktúrája hívott életre és legitimizál.¹

¹ Itt szükséges megemlíteni azt is, hogy a Teleki Téka Alapítvány segítségével mindez nem jöhetett volna létre. Ennek az alapítványnak (mely a könyvtár egykori és jelenkori munkatársaiból, illetve a Teleki család leszármazottaiból áll) a Megyei Könyvtárral való sikeres együttműködése tette lehetővé azt, hogy lehívjuk azokat az anyagi támogatásokat (Bethlen Gábor Alap, Communitas Alapítvány, Marosszéki Közösségi Alapítvány, megyei tanács kulturális alapja), amelyek működésünk, programjaink, fejlesztéseink teljesebb megvalósításához szükségesek voltak.

Kutatókönyvtárosi, állománymegőrző és múzeumi tevékenységeink

A Teleki–Bolyai Könyvtár adminisztratív szempontból a Megyei Könyvtár különgyűjteményeként működik, tehát Márton Krisztina restaurátort és Kovács-Gorboi György konzervátort leszámítva mindannyian elsősorban könyvtárosi minőségben dolgozunk. Így hát kutatási tevékenységeink ismertetése előtt szükséges kiemelni azt a ténytet, hogy mivel a Teleki Téka alaprendeltetéseként tudományos könyvtár, elsősorban az olvasóterem szolgáltatásait igyekeztünk minél inkább kibővíteni az elmúlt években, hozzáférést teremtve a legfrissebb szakfolyóiratokhoz, online adatbázisokhoz, folyamatosan építve saját elektronikus adatbázisunkat is.

Működésünk másik fontos célkitűzése az állománymegőrzés, a Tékában található, nem csupán papíralapú kulturális örökség védelme. Az elmúlt években elkezdttük a könyvek konzerválásának széles körű programja mellett a 18. század végi ásványgyűjtemény szakszerű leltározását, feldolgozását és a teremkönyvtár festményeinek restauráltatását.

A Teleki Téka múzeumi tevékenysége, értékeink láttatása szintén alaptevékenységeink közé tartozik. A könyvtár kapuja alatt felállított háromnyelvű érintőképernyős infóterminál, a szintén háromnyelvű tárlatvezető kártyácskák azt célozzák, hogy a múzeumi látogatás valóban a könyvekkel való átütő, interaktív találkozás legyen. Mindezt összesen hét könyvtáros teremti meg (hármán a múzeum évi tíz-tizenkétezer látogatóját fogadva, négyen az olvasóterem kutatóinak kiszolgálásával), akik emellett a 230 000 kötet raktárosi és állományfelügyeleti munkálatait is ellátják, és természetesen mindannyian szeretnének kutatói tevékenységet is folytatni.

Kutatói tevékenység

Természetesen valamennyire lehet szelídíteni ezt a helyzetet belső rendszabályokkal (kutatónapok engedélyezése, konferenciák, tanulmányutak támogatása, tudományos konferenciák szervezése), de a munkaköri leírás diktálta napi feladatok nagyon megnehezítik a folyamatos-következetes kutatási tevékenység végzését. Ebből kifolyólag a Teleki Tékában folyó tudományos tevékenységen egyrészt régikönyves segédletek készítését és külsős szintéziskatalógusokhoz való segítségnyújtást kell érteni, másrészt pedig azokat a befejezett, illetve előkészületben lévő szakmai kiadványokat,

doktori és konferenciadolgozatokat, amelyeket könyvtárunk munkatársai a könyvtárat érintő és kevésbé érintő témákból készítettek.

A legfontosabb ezek közül a munkálatok közül a Spielmann Mihály által előkészített 17. századi katalógus továbbgondolása, véglegesítése. Ennek a munkának a szakmai koordinátora dr. László Kimpfián Annamária, ő volt az, aki kidolgozta a magyarországi, főként az Országos Széchényi Könyvtár példáját követve a katalógus új, modern koncepcióját. A munka lényege egyrészt kiegészíteni a már meglévő nyersanyagot további adatokkal, másrészt autopsziásan az egész állományt ellenőrizni a teljesség érdekében. A munkában négy kolléga vesz részt: László Annamária, Bányai Réka, Kovács-Gorboi György, Weisz Szidónia; a közzétételig a munkapéldány alapján bármikor készségesen szolgáltatunk adatokat az érdeklődő kutatóknak.

László Lóránt kollégánk az aprónyomtatványtárat rendszerezte az elmúlt években, Weisz Szidónia a Tékában található egykori gyászjelentések adatait dolgozta fel és rendezte adatbázisba. Folyamatban van a könyvtár térképeinek számbavétele, nemcsak az atlaszok, hanem a kötetes kiadványok szintjén is – ezt Petelei Klára kolleganőnk végzi.

A segédletek készítése mellett ugyancsak a Tékát érintő kutatásként értékelhető Lázok Klára kutatói munkája is, aki a Teleki–Bolyai Könyvtár archívumának feldolgozását végzi, különös tekintettel a mindenkori vezetők, majd később osztályvezetők hatalommal szembeni stratégiáinak elemzésére.

A munkatársak szinte valamennyien folytatnak saját kutatási tevékenységet is. A kutató kollégák az elmúlt években rendszeresen vehettek ki heti kutatónapokat, konferenciákon, kutatási projekteken való részvételük jelentős támogatásra talált, hisz minél képzettebbek szakmailag a munkatársak, annál nagyobb a nyereség az intézmény részére. László Annamária és Weisz Szidónia az elmúlt három évben megszerzett doktori címe nagy nyereség a könyvtár számára, annál is inkább, mivel László Annamária a Téka supralibrosait dolgozta fel doktori dolgozatában. Ennek a kutatásnak a finomításai jelenleg is folynak, a végcél az lenne, hogy megjelentessük akár DVD-n, akár könyvformában. Weisz Szidónia az erdélyi Somkeréki család középkori és kora újkori történetét járta körül társadalomtörténeti szempontokat is figyelembe véve, nemrég megvédett dolgozatával kivívta a szakma elismerését. Petelei Klára 2014-ben megjelentette *Descriptio Transylvaniae* c. hiánypótló térképkatalógusát, amely a közgyűjteményekben fellelhető, Erdélyre vonatkozó térképeket gyűjtötte egy kötetbe. László Lóránt kollégánk az erdélyi református egyházkerület első világháborús történetét

taglalta több külföldi konferencián is 2014–2015 folyamán (Siegen, Debrecen, Marosvásárhely), míg jómagam 2014-ben Antwerpenben értekeztem a romániai 1950-es–60-as évek cenzúrájának törvényszerűségeiről, illetve idén a szebeni nemzetközi kommunizmuskutató konferencián referáltam a Művelődési útmutató kapcsán. Bányai Réka a székelykeresztúri unitárius gimnázium Teleki Tékába került anyagát elemezte és publikálta 2014-ben. Többen vettek részt dolgozattal az elmúlt években az EME marosvásárhelyi fiókszervezetének ülésein.

Nagyon fontosnak tartjuk tehát a Téka nemzetközi szakmai fórumokon való megjelenítését, a helyi és magyarországi szakmai hálózatokhoz való csatlakozását, illetve a munkatársak tudományos előmenetelét, hisz mind szakmailag, mind a közéletben vállalt szerep szempontjából fontos, hogy ez az intézmény egy nemzetközi szakmai láncba is bekerülhessen. Ezért a Teleki Téka 2014-től tagja a mainzi székhelyű Gutenberg Gesellschaftnak, illetve a Society for the History of Authorship, Reading and Publishingnek (www.sharpweb.org). Lázok Klára 2014-ben, míg László Lóránt 2015-ben részt vett az Országgyűlési Könyvtár ösztöndíjprogramjában, illetve igyekszünk képviselni a könyvtárat minden évben a magyar könyvtárosok csongrádi találkozásán is.

Digitalizálás

2014-ben megindult digitalizálási tevékenységünk is egy Bookeye Pro 4-es szkennelvel. Az általunk kidolgozott digitalizálási stratégia értelmében a munka két szinten működik párhuzamosan. Egyrészt digitalizáljuk a magyar vonatkozású unikumokat, a 16. századiakat már 2014-ben sikerült befejezni, a 17. századiak feldolgozása elkezdődött. Másrészt a nagyon sokat használt, illetve rossz állapotban lévő marosvásárhelyi hírlapgyűjtemény digitalizálását is elkezdtük 2014 folyamán a *Székel Napló*val. 2015 áprilisától ugyanakkor a Maros Megyei Könyvtár utasítására az ősnymtatvány-gyűjteményt digitalizáljuk, mivel ennek felértékelési dossziéit elfogadta a Kulturális Minisztérium, és besorolta a „nemzeti kincs”-kategóriába. Az, hogy mindez a nyersanyag mikor kerül fel az internetre, és milyen formában, még tárgyalások részét képezi, valószínűleg a Maros Megyei Könyvtár honlapjáról lesznek elérhetőek ezek a dokumentumok.

A Teleki–Bolyai Könyvtár tudomány- népszerűsítő tevékenysége

Ugyanakkor a Teleki Téka egy magyar *lieu de mémoire*, egy emlékezési hely is, ezt a szerepet töltötte be a két világháború között és a szocializmus éveiben. Így tekintenek rá a látogatók, így Marosvásárhely magyar lakossága, de ugyanígy kezelik a magyarországi kormányzati szervek is, függetlenül attól, hogy épp ki van kormányon. Ez egy adott státus, amely viszont kikophat, és teljesen tartalmát veszítheti, ha nem építünk köréje élő tartalmat.

Az elmúlt években a könyvtár szakmai stratégiájának kidolgozása mellett különös gondot fordítottunk tehát egy olyan stratégia részletes kigondolására is, amely a Teleki Téka kulturális szimbólum-jellegét igyekszik kialakítani, a helyi közösséget tekintve legfőbb célközönségének. Nagyon fontosnak és időszerűnek tartjuk a helyiek bevonását a Téka életébe és a könyvtár hangsúlyozottabb jelenlétét a vásárhelyiek mindennapjaiban, mivel ezáltal egyrészt személyesen is érdekeltté tudjuk tenni a közösséget a Teleki Téka mint régikönyves könyvtár és mint műemléképület megőrzésében és fejlesztésében; másrészt a könyvtár szakmai presztízsét fiatalos marketingfogásokkal kiegészítve a könyves kultúra népszerűsítését is elősegítjük a fiatalabb generáció körében. Ugyanakkor ebben a kétnyelvű-két-nemzetiségű közösségben a Téka akár a (egyik) híd szerepét is betöltheti, amennyiben el tudjuk fogadtatni mindkét (magyar és román) közösséggel, hogy ezt a könyvtárat a magyar kulturális örökség részeként, magyar kulturális értéként tudják közös, erdélyi tudásközvetítő és -termelő intézményként megélni.

Másodsorban a tudományos könyvtári szerep mellett felvállalt könyv-népszerűsítést igyekeztek elősegíteni azok az udvari rendezvények is, amelyeket az elmúlt években szerveztünk, a 2015 augusztusában már harmadjára megrendezett *Történelmi könyvek vására*, részvételünk a *Múzeumok éjszakája* és a *Forgatag* rendezvényein, de közvetett módon a kapu alatt elhelyezett ún. nyitott könyvespolc is, amelyre bárki behozhatja megunt könyveit, illetve bogarászhat rajta egy jó könyv után.

Szintén a Teleki Téka állományának közelebbi megismertetését, a könyvtár belülről való megismerését szolgálták az elmúlt években a gyerekeknek és felnőtteknek szervezett foglalkozások, amelyek nemcsak az eddigi hírnévre és az épület impozáns külsejére alapozva igyekeztek hatni a közösségre, hanem annak értékeit bemutatva kívánták a helyiek ragaszkodását és elismerését kivívni. A stratégia alapgondolata tehát: élménnyé

tenni a könyvtár kapuján való belépést az olvasók, látogatók, helyiek és turisták számára.

Gyerekprogramjainkat 2008-ban indítottuk Lázok Klára és Márton Krisztina vezetésével, 2011-től áthelyezve teljesen a hangsúlyt Márton Krisztina gyakorlati könyves foglalkozására. A gyerekfoglalkozások a könyv mint műtárgy kialakulását mutatják be játékosan, a résztvevők egy iskolai év alatt végighaladnak a könyv készítésének minden fázisán, a papírmerítéstől és betűöntéstől kezdve a könyv bekötéséig. A rendszeres havi egy alkalom mellett különböző eseményeken tartunk műhelyfoglalkozást, a *Civil Vásártól a Forgatagig*, a *Miklási Középkori Fesztiváltól* az *Iskola másként* rendezvényeiig.

Felnőtteknek szóló beszélgetős sorozatunkat, a *Beszélő könyveket* 2013 decemberében indítottuk; kéthavonta beszélgetünk könyvtörténeti szempontból fontos, de a nagyközönség számára is érdekes témákról, a gyűjteményünkben megtalálható könyvektől elindulva. A beszélgetések célja tematizálni a vásárhelyi közönség előtt a könyvtár értékeit, az érdekességeket kiemelve, ugyanakkor kicsit elmélyítve, szakszerűen kiegészítve azt az ismeretanyagot, amellyel egy szokványos Téka-látogatás után maradhatnak. Olyan tudomány-, társadalom-, könyv- és irodalomtörténeti témákat járunk körbe a meghívott szakértőkkel, amelyekről a Téka régi könyveiben találunk tudnivalókat. Minderről a Téka-látogatónak már lehet egy kezdetleges tudása, és ezt a tudást az adott témák elismert kutatóit faggatva igyekszünk gazdagítani. Meghívottaink közt ott szerepeltek az elmúlt két évben a szakma senior kutatói (Deé Anikó, Egyed Emese, Fónagy Zoltán, Kőszeghy Péter és mások) mellett a 2000-es években elismert kutatóvá érett fiatalok is, Novák Csaba Zoltán és Berekméri Róbert történészek, a művészettörténész Orbán János és Imecs Magdó Eszter, az irodalomtörténész Biró Annamária vagy a néprajzos Vajda András.

A célkettős, egyrészt interiorizálni szeretnénk a Tékát a vásárhelyi, erdélyi közönség számára, másrészt új kutatási irányokat villantani fel a kutatók számára. Ugyanakkor az esemény műfajbeli nyitottsága által és az állandó törekvéssel a minőségi munka felé, azt az érzést is hivatott nyújtani egy-egy ilyen est, hogy ez a beszélgetés lehetne akár egy párizsi könyvtárpalota emeletén vagy egy berlini alternatív helyen is. Eddigi tapasztalataink szerint a sorozat nagy sikernek örvend, van egy stabil közönségünk, tudományos kutatók, egyetemisták és a vásárhelyi értelmiség egy része ül a közönség soraiban. A beszélgetések elkezdése óta eltelt két év alatt számszerűleg megnőtt a vásárhelyi középgeneráció érdeklődése a Téka iránt; de a legbiztosabb jelenség talán az, hogy a közönség soraiban az első két est után egyre

nagyobb számban kezdett megjelenni a fiatal korosztály is, az, amelyik nem azért jön, mert annak idején úgy szocializálódott, hogy a magyarsága iránti kötelességtudatból eljárjon a kulturális rendezvényekre, hanem mert úgy érzi, folyamatban lévő szocializációjának a Téka is egy mozaikdarabkája kell, hogy legyen.

Összegezve elmondhatjuk, hogy talán az elmúlt két-három évben nagyobb hangsúlyt fektettünk erre a közösségi szerepre, de meggyőződésem, hogy ebben a periódusban erre a figyelemfelkeltő tevékenységre volt inkább szükség. Arra, hogy egyfolytában jelen legyünk, hogy minél több kutató, illetve potenciális kutató figyelmét felhívjuk arra, mi is rejtőzik a Teleki Tékában, hogy részvételünkkel minél több nemzetközi konferencián, masterkurzuson, kiadványszerkesztésben újabb kutatókat, újabb projekteket, újabb ötleteket vonzzunk be a Téka falai közé, olyan friss gondolatokat, kutatási módszereket, illetve témákat, amelyekre, amelyek köré építkezni lehet a következő években.